

VEDA
vydavateľstvo
Slovenskej
akadémie
vied

SLOVENSKÁ AKADÉMIA VIED
Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra

EDITORI

Mgr. Katarína Balleková, PhD.
PhDr. Ľubor Králik, CSc.
Mgr. Gabriela Múcsková, PhD.

RECENZENTI

Siniša Habijanec, PhD.
PhDr. Milan Majtán, DrSc.

J A Z Y K O V E D N É

Š T Ú D I E

XXXII

**Prirodzený vývin jazyka
a jazykové kontakty**

VEDA
vydavateľstvo
Slovenskej
akadémie
vied
Bratislava
2015

© Miroslava Avramovová, Ján Bauko, Jozef Bilský, Vít Boček, Ivan Červeň, Libuše Čižmárová, Christina Dejková, Anna Divičanová, Juraj Dolník, Miroslav Dudok, Ľubica Dvornická, Peter Ďurčo, Adriana Ferenčíková, Katarína Gajdošová, Radovan Garabík, Milan Harvalík, Marta Hulková, Ľubomír Chalupka, Martin Chochol, Alexandra Chomová, Mária Imrichová, Martina Ireinová, Martina Ivanová, Ján Kačala, Michaela Kajanová, Renáta Kamenárová, Maryna Kažarnovič, Slavka Keremidčieva, Jana Kesselová, Stanislava Kloferová, Hana Konečná, Martina Kopecká, † Rudolf Krajčovič, Ľubor Králik, Jaromír Krško, Tatiana Laliková, Anna Makišová, Petr Malčík, Anna Marićová, Marian Marković, Gabriela Múcsková, Renáta Ondrejková, Slavomír Ondrejovič, Oľga Orgoňová, Angelina Pančevska, Jana Pekarovičová, Jana Pleskalová, Petra Přadková, Anna Rácová, Anna Ramšáková, Dorota Krystyna Rembiszewska, Ivor Ripka, Anžalika Sadouskaja, Marianna Sedláková, Janusz Siatkowski, Jana Skladaná, Dana Slančová, Miloslav Smatana, Leon Sokolovský, Stanislava Spinková, Dagmar Šimunová, Milena Šipková, Františka Šmajdová, Rudolf Šrámek, Pavel Štěpán, Eva Tibenská, Sándor János Tóth, Zuzana Topolińska, Alžbeta Uhrinová, Juraj Vaňko, Žanna Ž. Varbot, Saša Vojtechová Poklač, Marta Vojteková, Jadwiga Waniakova, Pavol Žigo, Mária Žiláková
2015

Zborník Jazykovedné štúdie XXXII venujeme prof. PhDr. Pavlovi Žigovi, CSc., pri príležitosti jeho životného jubilea, aby sme si uctili svojho priateľa, kolegu i učiteľa. Časť príspevkov odznela na medzinárodnom vedeckom seminári, ktorý sa konal 22. a 23. apríla 2013 v Častej-Papierničke.

Jazykovedné štúdie XXXII sú výstupom grantových úloh 2/0105/14 Slovník slovenských nárečí a 2/0104/14 Slovanský jazykový atlas – odraz prirodzeného vývinu jazyka s finančnou podporou grantovej agentúry VEGA.

ISBN 978-80-224-1494-4

Venujeme prof. PhDr. Pavlovi Žigovi, CSc.,
k šesťdesiatym narodeninám

OBSAH

Pavol Žigo	11
Slovo jubilanta	
Miroslav Dudok	13
Pánovi profesorovi Pavlovi Žigovi z úcty a vďaky	
Jana Pekarovičová	17
Pavol Žigo a Studia Academica Slovaca alebo Dejiny jazyka ako súčasť etnolingvistickej a interkultúrnej kompetencie	

I. PRIRODZENÝ VÝVIN JAZYKA V INTERDISCIPLINÁRNYCH A VŠEOBECNOLINGVISTICKÝCH SÚVISLOSTIACH

Juraj Dolník	27
Prirodzenosť vo vývine jazyka	
Zuzanna Topolińska	37
O kategorii „czynnika towarzyszącego”	
Анжаліка Садоўская	42
Беларуская этналінгвістычная лексікаграфія ў кантэксте славянскай	
Daniela Slančová – Jana Kesselová	50
Prirodzený vývin lexiky a gramatiky v ranej ontogenéze reči (na materiáli substantív a gramatickej kategórie pádu)	

II. HISTORICKÁ LINGVISTIKA A DIALEKTOLÓGIA

1. LEXIKOLÓGIA A LEXIKOGRAFIA

Жанна Ж. Варбот	61
К этимологии зап.-слав. <i>toparka/toporka</i>	
Славка Керемидчиева	64
Полисемия и омонимия в родопската макродиалектна система	
Stanislava Kloferová	70
К lidové etymologii v nářečích	
Eubor Králik	77
К problému etymologickej totožnosti slova: príspevok k štúdiu slovensko-inojazykových lexikálnych kontaktov (na materiáli Historického slovníka slovenského jazyka)	
Jana Skladaná	83
Slovná zásoba slovenčiny v minulosti a v súčasnosti (Kontakty s inými jazykmi)	
Renáta Ondřejková	92
Kuchyňa a kuchynská lexika v predpisovnom období slovenského jazyka	
Anna Marićová	101
Cudzia lexika v staropazovskom nářečí	
Libuše Čížmárová	110
<i>Branzole a brazoleta</i> : k dvěma českým a slovenským přejímkám a jejich nářečním variantám	
Petra Přadková	116
Pojmenování peroutky v českých nářečích	

Eubica Dvornická – Dagmar Šimunová	121
Perspektívy spracovania slovenskej nárečovej frazeológie	
Miloslav Smatana	138
Krátke zastavenie v polovici cesty (ďalšia etapa riešenia grantového projektu Slovník slovenských nářečí)	
Христина Дейкова	148
За някои балкански заемки в българските диалектни пунктове на „Общославянския лингвистичен атлас“ (върху материал от т. „Българские материалы“, 2013)	
Martin Chochol	153
55 rokov prác na Slovanskom jazykovom atlase	
2. GRAMATIKA A FONOLÓGIA	
Janusz Siatkowski – Dorota Krystyna Rembiszewska	163
Zróźnicowanie morfologiczne wyrazu * <i>ormę</i> ‚ramię‘ w językach i dialektach słowiańskich	
Adriana Ferenčíková	172
Poznámky o niektorých syntaktických osobitostiach novohradských nářečí	
Марјан Марковиќ	180
Предлошката секвенца <i>од пред</i> како средство за просторна и временска кондензација	
Ангелина Панчевска	185
Дејксата во прилозите за време во дијалектите на македонскиот јазик	
Juraj Vaňko	189
Princíp analógie pri vývine prézentných tvarov slovesa v slovenčine a v iných slovanských jazykoch	
Renáta Kamenárová	195
Gramatické kategórie maskulín a ich vplyv na vývin západoslovanských jazykov	
Jadwiga Waniakowa	203
Osobliwe procesy fonetyczne w gwarowych wyrazach zapożyczonych na przykładzie nazw roślin	
Vít Boček	211
Znovu ke změně <i>g > γ > h</i> ve slovanských jazycích	
Saša Vojtechová Poklač	220
Hláskoslovie dolenských nářečí medzi riekou Krkou a pohorím Gorjanci v Slovinsku Diferenciačné a integračné znaky areálu v porovnaní s jeho okolím	
Anna Ramšáková	229
Hláskoslovné zmeny diferencujúce kysucký nárečový areál	
Marianna Sedláková – Jozef Bilský	238
Nárečie bardejovskej Dlhej Lúky po viac ako polstoročí od výskumu F. Buffu	

III. ONOMASTIKA

1. TEORETICKÉ OTÁZKY ONOMASTIKY

Milan Harvalík	247
Česká a slovenská onomastika ve vzájemných souvislostech	
Ján Bauko	254
Komparácia slovenských a maďarských onomastických termínov	

Jaromír Krško	263
Komunikačná rovina propriálneho systému	
Марына Кажарновіч	269
Канататыўны патэнцыял уласнага імя	
Mária Imrichová	275
Transonymizácia ako lexikálny jav	
Alexandra Chomová	283
Posesívne vs. neposesívne a propriálny systém	

2. TOPONYMIA

Rudolf Šrámek	301
Potřeba slovníku slovanských topolexémů a topoetymonů	
Rudolf Krajčovič	312
Význam motivačného faktora vo výskume historickej toponymie	
Milena Šípková	316
K interpretaci pomístních jmen typu <i>Krobotů / Pekařů les</i> na Moravě a ve Slezsku	
Pavel Štěpán	322
Teritoriální příznakovost formantů v anoikonymii	
Stanislava Spinková	331
K anoikonymům <i>Čtvrť, Protičtvrť, Tříčtvrtníky</i> apod. na Moravě a v české části Slezska	

3. ANTROPONYMIA

Leon Sokolovský	339
Typológia priezvisk šľachtických rodov v Malohonte z pohľadu histórie ich pôvodu (1688 – 1802)	
Anna Divičanová	346
Stratené tradície: zmena krstných mien v poslednom polstoročí v prostredí Slovákov v Maďarsku	
Alžbeta Uhrinová	354
K písaniu mien na cintorínoch v Békešskej Čabe	
Anna Makišová	363
Slovenské priezviská vo vojvodinskom kontexte	
Jana Pleskalová	371
Vývoj přezdívek v češtině	
Martina Ireinová – Hana Konečná	378
Jméno <i>Pavel</i> a jeho obměny v českých nářečích a v pomístních jménech na Moravě a ve Slezsku	
Tatiana Laliková	387
Podoby mena Žigmund v antroponymii a v anoikonymii	

IV. SYNCHRÓNNA DYNAMIKA JAZYKA V KOMPARÁCII A KONTAKTOCH

Slavomír Ondrejovič	397
Skice k jazykovému obrazu novohradskej metropoly	
Oľga Orgoňová – Františka Šmajdová	409
Miesto profesionalizmov v národnom jazyku a ich vzťah k iným semivarietám	

Ivan Červen	421
Poznámky nejazykovedca k vlastným jazykovým prehreškom	
Peter Ďurčo	426
K princípom kolokačnej lexikografie (Extrakcia a spracovanie kolokácií s adjektívami)	
Martina Ivanová	438
Viacslovné pomenovania s prevzatými komponentmi v slovenčine	
Anna Rácová	446
Tvorenie abstraktných názvov deja v slovenskej rómčine	
Eva Tibenská	455
Posesívnosť – zhody a rozdiely v jej myšlienково-jazykovom spracovaní (Porovnávacia štúdia slovensko-poľsko-chorvátsko-rusko-bulharská)	
Miroslava Avramovová	464
Obstarožnejší rovná sa obstarožný? Adjektíva vyjadrujúce odlišnú mieru vlastnosti a ich spracovanie vo výkladovom slovníku	
Marta Vojteková	475
Kategória stupňovania adjektív v slovenčine a poľštine	
Katarína Gajdošová	482
„Ako hovoria Česi, jak říkají Slováci“ – metajazykové komentáre pri kontaktočných javoch v slovenských a českých textoch	

V. VONKAJŠIE DEJINY JAZYKA

Miroslav Dudok	499
Juraj Ribay v slovenskom a českom jazykovednom kontexte	
Ivor Ripka	506
Ján Kollár a jeho etymológie v Rozpravách o menách...	
Ján Kačala	512
Paulinyho Štruktúra slovenského slovesa na začiatku bádania vo vetnej sémantike	
Petr Malčík	518
František Trávníček a otázka československého jazyka	
Sándor János Tóth	521
Nemecká, česká (slovenská) a maďarská verzia Weberovho Amuleta (1644 – 1645) v jazykovom porovnaní	
Marta Hulková	529
Jazykové podoby textov a hudba v domácich hymnologických prameňoch zo 17. storočia	
Lubomír Chalupka	537
Pokusy o zavedenie slovenských odborných termínov v domácich hudobnoteoretických textoch z 19. storočia	
Mária Žiláková	545
Vplyv jarmočnej/letákovej literatúry na obradný jazyk Bánhid'anov	
Martina Kopecká	551
Návrhy na klasifikáciu slovenských slovies a ustaľovanie slovesných tvarov v prvej polovici 20. storočia	
Gabriela Múcsková	567
Polemika o jazyku ako prameň poznávania dejín spisovného jazyka v kontexte jazykovej politiky alebo O purizme v jednej „zabudnutej“ diskusii	
Radovan Garabík – Michaela Kajanová	577
Digitalizácia a anotácia Prameňov k dejinám slovenčiny	

Slovo jubilanta

Tematika prirodzeného vývinu jazyka a jazykových kontaktov dáva možnosť interpretovať množstvo javov v rámci jednotlivých lingvistických disciplín. Metodologická orientácia vedeckých výskumov v posledných dvoch desaťročiach potvrdila potrebu nazerať na jazyk ako na fenomén, ktorý sa vyvíja, mení a citlivo reaguje na vonkajšie stimuly. A jazykoveda, náuka o tomto zložitom systéme, ktorým pomenujeme všetky prvky hmotného aj duchovného sveta, si tieto procesy stavia do centra svojho bádania, eviduje ich, hodnotí a interpretuje ich ako prejav ducha, kultúry a súčasnosti bytia. Všíma si ich ako nadväznosť na predchádzajúci vnútrojazykový vývin, ktorý vychádza z jazykovej genézy a postupne sa formuje pod vplyvom kontaktov jeho používateľov so svojim okolím, a jazyk sa tak postupne stáva nástrojom identifikácie jeho nositeľov, ich vedomia na konkrétnom území a v konkrétnom čase. Vytváranie obrazu o jazyku nie je len pohľadom do minulosti, ale aj uvedomovaním si jeho súčasného stavu a predpokladaním jeho možného vývinu. Súčasná podoba každého národného jazyka, a platí to aj o našej slovenčine, sa vyznačujú množstvom variet, ktoré plnia množstvo funkcií – podľa toho, ktorá z nich je v konkrétnej komunikačnej situácii pre používateľov prirodzená, ktorú považujú za svoju a ktorou najvýstižnejšie vyjadria obsah svojich myšlienok. Je celkom zákonité, že to nie je vždy kodifikovaná podoba jazyka. A práve uvedomenie si stratifikácie jazyka a adekvátnosti jednotlivých jeho foriem nám dáva možnosť zhromaždiť časť poznatkov o kodifikovaných aj nekodifikovaných formách jazyka na jednom mieste – pri príležitosti, ktorou sa môže stať životný míľnik jedného z bádateľov so záujmom o prirodzený vývin jazyka, jeho nespisovné aj spisovné útvary, nárečia, jazykové kontakty, jazykovú typológiu či onomastiku. Tento široký záber je možnosťou prezentovať súčasné pohľady na jednotlivé problémy tak, ako ich jednotlivé autorky a autori vnímajú, ako sa snažia interpretovať javy na súčasnom stupni vedeckého poznania aj svojho poznania využitím minulých skúseností.

Zborník textov so spoločným menovateľom *Prirodzený vývin jazyka a jazykové kontakty* obsahuje štúdie domácich aj zahraničných jazykovedcov, ktorých spája spoločný cieľ: hľadanie pravdy o spontánnych javoch, o zmenách, ktoré sa udiali v dávnejšej i nedávnej minulosti, je ním aj hodnotenie javov, ktoré sú znakmi jazykových zmien, svedectvom dynamiky jazyka a stimulom na porovnávanie súčasnosti s predchádzajúcimi formami. Zmysel a hodnotu týchto bádateľských orientácií dokazuje aj veľký záujem o tematiku prirodzenosti v jazyku, o tematiku jazykových kontaktov. Príspevky v tomto zborníku sa vyznačujú nielen širokým záberom problematiky, ale aj rozmanitosťou prístupov k opisovaniu, hodnoteniu a interpretácii zistených javov. Rozdielnosť názorov, prístupov či záverov pri hodnotení jazykových zmien nemá jazykovedcov rozdeľovať, ale ich privádzať ku korektnej diskusii a prijateľnej vedeckej argumentácii na základe spoľahlivého poznania problematiky a objektívneho hodnotenia jazykových zmien. Súbor textov, ktoré tvoria tento zborník, je svedectvom nekonfliktného postoja prispievateľov k ťažiskovej téme. Sme presvedčení, že ani jeden z príspevkov si nekladie za cieľ definitívne uzatvorenie skúmaných otázok a že všetci autori svoje texty vnímajú

ako prínos do skúmanej problematiky, ako podnet na ďalšie rozvíjanie vedeckého bádania. V prípade, že sú štúdie tohto zborníka napísané v spomenutom duchu, okrem svojej poznávacej hodnoty nás obohacujú aj vedomím, že okrúhle životné jubileum sa nestalo len prostriedkom na prezentáciu vedeckých poznatkov, ale bolo aj podnetom korektnej diskusie o prirodzenom vývine jazyka a o jazykových kontaktoch.

Pavol Žigo

Hláskoslovné zmeny diferencujúce kysucký nárečový areál*

Anna Ramšáková

Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, Bratislava

Phonetic Phenomena Differentiating Kysuce Dialect Area

The several natural development processes in dialect of Kysuce area created three main dialect types. The aim of the paper is to show significant differential phonological phenomena observed in dialects of localities in the Kysuce region.

Kysucký nárečový areál – kontaktná oblasť

Územná okrajovosť nárečových areálov je jedným z faktorov ovplyvňujúcich podobu ich nárečia. Výskum nárečovej situácie na pomedzí dvoch či viacerých štátnych útvarov patrí ešte i dnes medzi biele miesta slovanskej dialektológie. Jedným z nich je aj výskum kysuckej nárečovej oblasti, kontaktovej zóny na slovensko-poľsko-českom pomedzí. Po celé storočia sa v tejto oblasti stretávali viaceré slovanské etniká. Každodenným spôsobom života a práce, získavaním obživy, vplyvom geografických podmienok i jazykom si boli veľmi blízke.

Prirodzené vývinové tendencie v kysuckom nárečovom priestore, predovšetkým v hláskoslovnej, v morfolologickej, ale takisto v lexikálnej rovine ho diferencujú do troch nárečových skupín – kysucké goralské¹ nárečia, hornokysucké pomedzné² a dolnokysucké³ nárečia (porovnaj Štolc, 1994; Dudášová-Kriššáková, 1993; Krajčovič, 1988).

Hláskoslovné javy diferencujúce kysuckú nárečovú oblasť⁴

Najvýraznejším javom zvukovej roviny diferencujúcim kysuckú nárečovú oblasť je výskyt súčasných reflexov za pôvodné praslovanské nosové samohlásky.

* Štúdia vznikla v rámci riešenia grantových projektov VEGA 2/0104/14 Slovanský jazykový atlas a VEGA 2/0105/14 Slovník slovenských nárečí.

¹ Na súčasnom území Slovenska sa kysuckými goralskými nárečiami hovorí v severnom kúte okresu Čadca smerom k poľským hraniciam v obciach Skalité, Čierne, Oščadnica, Svrčinovec, v mestských častiach mesta Čadca – v Horelici (v osadách Veščarovci, Hanuščakovci, Lemešovci, Mravcovci, Kozubovci, Belešovci, Drlákovci, Matluhovci, Nemčákovci, Bryndzárovci), v Čadečke (v osadách Mašľovci, Ramšovci, Šimčískovci a Kráľovci) a v Milošovej (v osade Dejovka v súčasnosti s výskytom rezidií).

² Hornokysuckými pomedznými nárečiami sa hovorí v oblasti povodia horného toku Kysuce v línii od Čadce na západ k slovensko-moravskej a na severozápad k slovensko-sliezskej hranici v lokalitách: Čadca (okrem osád mestských častí Čadečka, Horelica a Milošová, v ktorých sa hovorí goralským nárečím), Makov, Vysoká nad Kysucou, Korňa, Kornica, Klokočov, Turzovka, Olešná, Podvysoká, Staškov, Raková a Dlhá nad Kysucou.

³ Dolnokysuckými nárečiami sa hovorí v údolí rieky Bystrice a dolnej Kysuce v okrese Kysucké Nové Mesto, vo východnej časti okresu Žilina a v okrese Čadca v obci Zákopčie.

⁴ Citovaný nárečový materiál dokumentujúci súčasný stav nárečí na Kysuciach som získala počas terénnych výskumov v obciach Skalité v rokoch 2000 – 2004, v Čiernom v lete 2007 a v Oščadnici v lete 2008. Ďalší výskum kysuckej jazykovej oblasti som uskutočnila v apríli 2009 v Čadci – v jej mestských častiach Milošová, Čadečka, Horelica, Rieka a Vojty; v júni 2009 v Korní, Kornici, Turzovke (v častiach Hlinené a Turkov) a čiastočne aj v Klokočove; v auguste 2012 v lokalitách: Makov, Podvysoká, Raková, Staškov, Vysoká nad Kysucou (v časti Horný Kelčov), Zákopčie a Svrčinovec. V lokalitách som získala jazykový materiál formou zvukového záznamu rôznej kvality a tiež prostredníctvom dotazníka pozostávajúceho z vytypovaných javov zvukovej a tvaroslovnej roviny, ktorý bol výberom z Dotazníka pre výskum slovenských nárečí (Pauliny – Štolc, 1947).

V kysuckom regióne sa nosovky systémovo vyskytujú v skupine kysuckých goralských nárečí. Táto skutočnosť ukazuje na ich vývinovú spätosť s poľskými nárečiami. Hornokysucké pomedzné a dolnokysucké nárečia majú za pôvodné nosovky jednoduché otvorené samohlásky a diftongy, čo ich, naopak, vývinovo spája so slovenskými nárečiami.

1. Nosovky *ɛ, *ē

V skupine kysuckých goralských dialektov sa nosovky vyskytujú v dekomponovanej podobe vo forme bifonematického spojenia vokál + konsonant (nazála), v Horelici súčasné výskumy potvrdili nosovky už iba vo forme reliktu.⁵

V kysuckej goralskej nárečovej oblasti je reflex *yn* za nosovku *ɛ v krátkej pozícii⁶: *myonso*, *pamync*, *pamync'*, *pynšć*, *ževync*, *švynciś*, *s'vync'ic'*, *svynciś*, *pync*, *p'ync*, *žync*, *šćynšće*, *šć'yns'c'e*, *scynšće*, *jynzyk*. Jednotne prebehla zmena *ē > *on* so sprievodnou jotáciou po pernici v pôvodne dlhej pozícii: *v'onzac*, *v'onzac'*, *p'onty*, *p'ontek*, *začontek*, *začontak*, *začontek*, *mešonc*, *porondek*, *pořondek*, *porondak*, *zaprõngac'*, *pyñõnze*, *zajõnc*, *jõndro*, v infinitívnych tvaroch sloviess typu *vziať*, *vyťať*, *zачаť* za pôvodné *-*ēti*, napr. *vžõnc*, *vyčõnc*.

Výskum dialektov na horných Kysuciach v posledných rokoch (pozri poznámku pod čiarou č. 4) potvrdil výskyt hláskoslovných črt vlastných goralskému nárečovému systému aj v lokalitách Čadečka (ide o kompaktnější celok niekoľkých osád osídľovaných obyvateľmi Oščadnice, ale administratívne prislúchajúce Čadci) a Milošová (ide iba o jednu osadu) – v mestských častiach okresného mesta Čadca. Na skutočnosť, že časť Čadečky je „goralská“ nás upozornil Jozef Marec (kysucký lekár, spisovateľ a zberateľ ľudovej slovesnosti venujúci sa aj výskumu kysuckých dialektov) pred výskumom v roku 2009 (pozri poznámku pod čiarou č. 4). Až do uskutočnenia výskumu v spomínanom roku 2009 sme sa o fakte, že goralský jazykový systém je tiež v reči niektorých obyvateľov Čadečky a Milošovej, nedočítali v žiadnej slovanskej odbornej literatúre (Ramšáková, 2010 c). Ide o veľmi závažnú skutočnosť, pretože najmä najskôr poľskí etnografi a neskôr i poľskí jazykovedci venovali viac ako mimoriadnu pozornosť výskumu nárečí v prihraničných oblastiach Slovenska, aby zistili, kam až siaha výskyt poľských vývinových jazykových zmien (vo všetkých jazykových rovinách). Pravdepodobne tomu tak bolo preto, že pri výskume dialektov v tomto regióne bádatelia nevenovali dostatočnú pozornosť aj odľahlejším (neraz osihoteným) osadám a neprihliadali na skutočnosť, že administratívne hranice nie vždy sú aj nárečovými hranicami. Nárečie

⁵ Počas výskumu v apríli 2009 zo šiestich oslovených autochtónov Horelice narodených v rozpätí rokov 1925 – 1944 som nosovky v dekomponovanej forme vo všetkých sledovaných pozíciách zaznamenala iba u jednej informátorky. V súčasnosti v lokalite badať výrazný ústup javov vlastných pôvodnému nárečiu v prospech hovorovej či spisovnej variety slovenského národného jazyka.

⁶ Pri čítaní citovaných dokladov treba mať na pamäti: doklady s mazurením (splnutie zadod'asnových sykaviek s predod'asnovými š, ž, č, ž > s, z, c, s), ř a -k na konci slov a tvarov, napr. *cyrvõny*, *syski*, *dřevo*, *přiść*, *o babak*, *byla jek* sú zo Skalitého so systémovým výskytom; ř a -k (na konci slov a tvarov) sa takisto vyskytujú v obci Čierne, ale iba v osadách najbližšie susediacich s obcou Skalité a len v najbežnejšie používaných lexémach, napr. *trícet*, *dobře*, *gřip*, *zjedli ik*, *mušala jek plakać*, *po xalupak* (podrobnejšie Ramšáková, 2010 b, s. 71 – 72, 82); doklady dokumentujúce palatalizované sykavky s', z', c', s', napr. *řegnuc'*, *za keřeg go z'ot*, *s'ilny*, *z'elina* sú z Oščadnice.

odľahlej a prihraničnej osady Dejavka v Milošovej bolo v kontakte s goralským nárečím obce Svrčinovec a s typom prechodných česko-poľských nárečí okolia Jablunkova (Balhar, 1992). Lokalita Čadečka územím svojich pôvodne najstarších osád Mašľovci, Ramšovci, Šimčiskovci a Kráľovci bezprostredne susedí s chotármi goralských obcí Skalité, Čierne a Ošcadnica, pričom spolu s Horelicou a Svrčinovcom predstavujú relatívne ucelený areál výskytu goralských nárečí na Kysuciach. V Čadečke a Dejavke je systémová striednica **on** v dlhej pozícii, napr. *p^honty*, *p^hontek*, *jondro*. V Dejavke aj *v^honzac*, ktorá varíruje s formou **on**, napr. *p^honty*, *p^hontek*, *jondro* (Ramšáková, 2010 c).

Z gramatických foriem možno spomenúť napr. tvary tretej osoby plurálu prézenta sloviess typu robia, varia, kosia, v ktorých za pôvodné ***-ětb** je reflex **-om** vo všetkých kysuckých goralských lokalitách, napr. *rob^hom*, *varom*, *stojom*, *hašom*, *bojom še*, *zvoňom*, *važom še*. V tejto skupine dialektov je reflex **-om** unifikovanou koncovkou všetkých typov sloviess (porovnaj kapitolu 2. Nosovky **o*, **ō*).

V hornokysuckých pomedzných dialeктоch je reflex **a** (čiastočne vrátane dialektu Horelice) po iných ako labiálnych konsonantoch 1) v krátkej pozícii za ***e**: *žešac*, *žesac*, *desac*, *dvacač*, *dvatsac*, *žac*, *zac*, *lahnuc*, *lahnuc*, *hl'adač*, *kl'aknuč*, *žakovač*, *žakovac*, *čaški*, *ščasče*, *šcasce*, *jazyk*, *jazik*, 2) v dlhej pozícii za ***ē**: *žešaty*, *žesaty*, *žesaty*, *šezdešac*, *šezžesaty*, *častka*, *začatyk*, *začatek*, *začatak*, *mešac*, *mesac*, *poradek*, *pořadek*, *zaprahač*, *zapřahač*, *prašc*, *pyňaze*, *peňaze*, *penaze*, *šahovica*, *zajac*, *jadro* a v infinitívnych tvaroch sloviess typu vziať, vyľat', začat' za pôvodnú nosovku v koncovke ***-ěti**: *vžac*, *vzac*, *vyčac*, *začac*, *začac*.

V skupine hornokysuckých pomedzných nárečí sa za nosovky po labiálach (čiastočne sem zaradujeme Horelicu) vyskytujú dve striednice **a** a **ä** v pôvodne krátkej i dlhej pozícii. Hláska **ä** je variantom (alofónou) fonémy **a**. Najvýraznejšie sa vyskytuje v nárečí Turzovky, Korne, Kornice a v mestských častiach Milošová (okrem Dejavky) a Rieka (podrobnejšie Ramšáková, 2010 a). Rovnako v súvislosti so zánikom konsonantickej mäkkostnej korelácie pri perniciach sa v niektorých lokalitách vyskytuje *i*-ový element ako rekompensácia za mäkkú pernicu (Pauliny, 1963). Po labiálnych konsonantoch prebehla zmena ***e**, ***ē** > *i/a/a*, *i/ä/ä* v krátkej pozícii: *m^haso*, *hov^hado*, *hov^hädo*, *hovado*, *hov^hazy*, *pam^hac*, *pam^häc*, *pamac*, *pam^hätač*, *pam^hatač*, *p^hašc*, *p^häšc*, *m^haki*, *maki*, *žev^hac*, *p^hac*, *m^haso*, *m^häso*, *maso*, *svati*, *sv^häčič*, *päč* a v dlhej pozícii: *pamätka*, *pamätka*, *pamätka*, *p^häty*, *p^haty*, *pati*, *p^hätyk*, *p^hatek*⁷.

V morfolologickej rovine je situácia nasledovná. Reflex **a** je za ***e**: 1) v nominative a akuzative singuláru substantív pôvodných *nt*-kmeňov typu žriebä, prasa, dievča a to v dialekte obcí Podvysoká, Staškov, Turzovka, Korňa, Kornica, Makov, Horný Kelčov, Raková, Čadca, čiastočne aj Horelica: *žefča*, *žefka*, *žefča*, *prasa*, *praša*, *čel'e*, ale tiež *žreb'a*, 2) v akuzative singuláru zámen *ma*, *ťa*, sa v Turzovke časti Turkov a v Rakovej *ma*, *ca*, *ča*, *sa*, 3) v koncovke ***-ětb** v tvare tretej osoby plurálu prézenta sloviess typu robia, varia, kosia v Makove, Rakovej a Čadci (v častiach Rieka a Milošová): *roba*, *rob'a*, *vara*, *va'ra*, *stoja*, *haša*, *boja*, *zvoňa*, *vrvä'a*, *veža*, *važ'a*.

⁷ V skupine hornokysuckých pomedzných nárečí má iba dialekt Makova, Turkova a Horného Kelčova *c*, *z* za pôvodné *č*, *d'*, napr. *zeci*, *cicho*, *žakovac*. Ostatné nárečia tejto nárečovej skupiny majú *č*, *ž*, napr. *žefča*, *hamovač*, *hušcor*.

V sledovaných typoch slovies je v hornokysuckom nárečovom priestore diferencia za **-ǣ̆* v podobe systémovej koncovky *-u* (ktorá je výsledkom jej prenikania z paradigmy slovies s pôvodným **-ǫ̆*) v tvare tretej osoby plurálu prézenta vyskytujúcej sa vo väčšine lokalít (v Hornom Kelčove, Olešnej, Podvysokej, v Turzovke v časti Hlinené, v Korní, Kornici, Klokočove a opäť v Horelici iba čiastočne): *robu, rob^u, stoju, varu, hašu*.

Jednotná prípona *-e* sa vyskytuje 1) za **ǣ* v nominatíve a akuzatíve singuláru substantív pôvodných *nt*-kmeňov typu žriebä, prasa, dievča v kysuckých goralských dialektoch (čiastočne v Horelici) a v časti hornokysuckých pomedzných dialektov v lokalitách Staškov, Turzovka (v časti Hlinené) a Olešná: *žyfce, žeuče, proše, žrebe, žrebe*, ale varíruje s koncovkou *-a*: *žefča, čela, prasa* (porovnaj vyššie pri reflexe *a*), 2) v akuzatíve singuláru zámen *ma, ťa*, sa v kysuckých goralských nárečiach (opäť sem patrí aj čiastočne Horelica) a v časti hornokysuckých pomedzných nárečiach v Turzovke (v časti Hlinené), Korní, Kornici, Olešnej, Staškove, Vysokej nad Kysucou a Podvysokej: *me, će, c'e, še, s'e*.

Povšimnutia hodná a veľmi zaujímavá je v Staškove lexéma *hl'adoč* s ohľadom na koncovku *-oč*, ktorá by mohla byť dôkazom uskutočnenej zmeny *ā* na *o* v duchu goralského nárečového systému (Ramšáková, 2010 b; Dudášová-Kriššáková, 1993), avšak nie v pozícii pred neznelou spoluhláskou, ako je tomu v tomto prípade pred *č*. Takisto v tejto obci výskum potvrdil zaujímavé hláskoslovné varianty *pamioťka, viozač, p'otyč* (aj v Korní), *zajoc, v'zoč*, ale o nich možno uvažovať už ako o výsledku zániku nazálneho elementu dekomponovanej nosovky z nárečových variantov *pamionťka, vionzač, p'ontyč, zajonc, v'zonč*, či z foriem *pam'ontka, v'onzáč, p'ontek, zajonc, v'zonč*.

Nárečová situácia za pôvodné **ǣ*, **ǣ̆* v dolnokysuckých nárečiach by mala byť nasledovná⁸. V dolnokysuckých nárečiach sa vyskytuje jednotná striednica *e* za *ǣ* v krátkej pozícii po labiálach v slovách a tvaroch v príslušných hláskoslovných formách⁹: *d'veť, d'vet, devet', devet, zevec, peť, pet, pec*, ojedinele *päc* (Brodno), *pomeť, pomet, pomec, pameť, pamec, pometat', pometat, pometac, pametať, pameťac, hoveďo, hovezi, hovezi, pest', pest, pesc, svetí, svetii', sveťit', svěťost'*.

Iba v obciach Radôstka, Nová Bystrica a Riečnica je reflex *-a* v tvaroch *hovado, hovaži, hovažina*. Takisto sa vyskytuje v lexéme *svätii'* či *svätý* takmer vo všetkých lokalitách okrem Dunajova, Ochodnice a Nesluše, čo dokumentujú formy *svaťit', svati, svaťi, svatí, svacic, svatit', svatit*. V Brodne a v Snežnici explorá-

⁸ Z územia s výskytom dolnokysuckých nárečí disponujem nárečovým materiálom iba z obce Zákopčie, ktorý necitujem, lebo nie je postačujúci na účely tohto príspevku. Z ostatných lokalít s dolnokysuckým dialektom nemám vlastne získaný nárečový materiál a ani nedisponujem materiálovými zdrojmi, ktoré by opísali súčasný stav týchto nárečí. S ohľadom na potrebu podať čo najucelenejší pohľad na nárečovú situáciu na Kysuciach som do príspevku zaradila materiál získaný pre potreby Atlasu slovenského jazyka 1968 – 1984 (ďalej ASJ) deponovaný v dialektologickom oddelení Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied (ďalej JÚLŠ SAV) z okresov Čadca – z obce Zákopčie a Kysucké Nové Mesto – z lokalít Jastrabie, Dunajov, Ochodnica, Radôstka, Nesluša, Rudinská, Kysucké Nové Mesto, Veľká Rudina, Rudinka, Vranie, Brodno, Snežnica, Oškerda, Radofa, Budatínska Lehota, Lutiše, Kysucké Lieskové, Krásno nad Kysucou, Zborov nad Bystricou, Nová Bystrica, Riečnica (v súčasnosti zatopená), Horný Vadičov, Prostredný Vadičov, Dolný Vadičov, Kotrčiná Lúčka, Lodno, Stará Bystrica, Klubina a Pažitie.

⁹ Pri citovaní archívnych dokladov dôsledne rešpektujem transkripciu explorátora.

tor zapísal spomínanú striednicu iba v nárečovej lexéme *svati*. Rovnaký reflex je v Ochodnici a Nesluši v lexéme *d'evat'*, v Rudinskej je *devat'*.

Striednica *a* je v krátkej pozícii po iných ako labiálach vo všetkých dolnokysuckých lokalitách: *sadnúť, sadnúť, sadnuc, sadnúc, lahnúť, lahnúť, lahnut, lahnuc, lahnúc, h'adat', hladat', hladat, h'adac, hladac, čaški, čaški, šťastije, šťascije, d'akovať, ťakovac, jazik*.

V dlhej pozícii za **ǣ* je po labiálach reflex *ja* s najväčším rozsahom výskytu, napr. *pamiatka, pomiatka, vjazanie, vjazanie, vjazat', vjazac, pĕati, pĕatek*. Hlásokoslovnú formu *vĕiac* zapísal explorátor v lokalitách Radoľa, Budatínska Lehota a Dolný Vadičov. Nárečovú formu *vĕiacej* zachytil v obciach Kysucké Nové Mesto, Veľká Rudina, Rudinka, Vranie, Brodno, Snežnica, Oškerda, Kysucké Lieskové, Radôstka, Nová Bystrica, Riečnica a Pažitie. Iba v Krásne nad Kysucou sa vyskytuje *ú* vo formách *pĕati, pĕatek*. V nárečí obcí Jastrabie, Dunajov, Ochodnica a Nesluša je podľa archívnych údajov reflex *ĕ*: *pĕti, pĕtek, pomĕtka, vĕzanie, vĕzanie, uvĕzat, vĕzat'*, v Dunajove *vĕc*. Archívny nárečový materiál potvrdzuje tiež výskyt *e*, ktoré vzniklo v dôsledku straty kvantity pôvodného *ĕ* vo forme *vecej* v Zákopčí, Jastrabom, Ochodnici, Nesluši, Rudinskej, Krásne nad Kysucou, Zborove nad Bystricou, Klubine, Lodne, Starej Bystrici, Lutiši, Hornom a Prostrednom Vadičove a Kotrčinej Lúčke.

Aj po iných ako labiálnych konsonantoch sa vyskytuje reflex *ja* v dlhej pozícii takmer na celom území dolnokysuckých nárečí: *mesĕiac, začiatok, začiatek, priasc, sĕaha, čĕastka, čĕastke, porĕadek, porĕadok, priaza, zapriahac, zapriahat', zapriahat*. V Riečnici explorátor zachytil formu *zapriahat*. Reflex *ú*, a to iba v lexémach *začĕatek a čĕastka*, sa vyskytuje v lokalitách Jastrabie, Dunajov, Ochodnica, Nesluša a Krásno nad Kysucou. Takisto v Rudinskej a Krásne nad Kysucou sa vyskytuje v lexémach *sĕaha, porĕadek, práza a zapráhat'*. Iba v Rudinskej je *prast'*. A napokon v obciach Jastrabie, Dunajov, Ochodnica a Nesluša explorátor zapísal striednicu *ĕ*: *sĕha, porĕdek, prĕst', zaprĕhat'*.

V koreni slovies typu *vziat'*, *vyt'at'*, *začať*, *napäť* sa odrazila (sústredila) variantnosť reflexov *ja, ú, ĕ* (ktoré sú uvedené v poradí od najrozšírenejšej striednice) tejto nárečovej oblasti za pôvodné *-*ǣi*: *zĕiac, zĕiat', vzĕiac, vzĕiat, vzĕiat', vzát' i vzĕt'* (Jastrabie a Dunajov).

Z gramatických foriem v dolnokysuckých dialektoch opäť vyberáme stav striednic za **ǣ* 1) v nominatíve a akuzatíve singuláru substantív pôvodných *nt*-kmeňov typu žriebä, prasa, dievča, v ktorých explorátor Eduard Gašinec zachytil dva reflexy *-a* a *-e*, napr. *d'ĕfĕča, zĕfĕča, prasa, prase* (Jastrabie), *prese* (Dunajov); 2) v akuzatíve singuláru zámen *ma, ťa, sa*, v ktorých je jednotná striednica *-a – ma, ťa, ta* (Lodno, Kotrčiná Lúčka), *ca, ča* (Brodno), *sa*; 3) za *-*ǣŕ* v tvare tretej osoby plurálu prezenta slovies typu *robĕia, variĕa, hasĕia*. Kvantita je tiež zapísaná na lístkoch zo Zákopčia, Rudinskej, Krásna nad Kysucou s reflexom *ú* vo formách *robá, vará, hasá*. Takisto v lokalitách Dunajov, Ochodnica a Nesluša v slovesách *kričĕá, páľá*, ale už nie v slovesách *varé, hasé, kúpé* a v slovese *robé* v Jastrabí, Dunajove, Ochodnici a Nesluši, v ktorých koncovka *-ĕ* je opäť výsledkom jej prenikania z paradigmy iných typov slovies (porovnaj Paulíny –Štolc, 1947).

2. Nosovky **o*, **ō*

V kysuckých goralských nárečiach sa za praslovanské nosovky **o*, **ō* vyskytujú dve striednice *om(n)* a *om(n)* – v Čadečke a v Horelici iba čiastočne, zo skupiny hornokysuckých dialektov v nárečí Horného Kelčova a Staškova.

Reflexy *om* a *om* sa vyskytujú v nasledujúcich slovách a tvaroch: 1) za *-*ojō* a *-*ojō* v akuzatíve a inštrumentáli singulárových tvaroch adjektív feminín deklináčného typu *mlody*, napr. v akuzatíve: *vyberovom mōmke, veľkom fure šana, bogatom mamke, poľskom krove, Bozom pomoc, pyknom ale neščasnom žyfke, dobrom mladom babe, poľskom abecede naz učila, postavili novom murovanom xalupke* a v inštrumentáli, napr. *z glatkom mōmkom, s pyknom žyfkom, tom skalickom cestom, takom nočnom košulom, skromnom svažebnom mamkom*; 2) za **o* v akuzatíve singuláru pronomín *ju* a *tú*: *jōm, tōm, tom*; 3) za *-*ojō* v inštrumentáli singuláru prvej a druhej osoby bezrodových zámen mnou, tebou, sebou: *mnom, mnom, tebom, tebom, sebom, sebom*; 4) za pôvodnú nosovku v koncovke *-*otb* v tretej osobe plurálu prézenta všetkých typov sloviess, v pomocnom slovese byť a slovese ísť v goralských nárečiach a iba v Hornom Kelčove a Staškove v niektorých typoch sloviess: *zarobajom, zarobajom, zarobojom, podom, bedom, zabyvom, grajom, pečom, zejom se zazraki*. V uvedených nárečiach je reflex *-om* unifikovanou koncovkou všetkých typov sloviess i za pôvodné *-*ētb*, napr.: *bolom, stojom, gvarom, zavizom, oňi mušom, stojom, še bojom, gvarom, zvoňom, govorom, križe mne bolom, neverzom* (porovnaj kapitolu 1. Nosovky **e*, **ē*; Ramšáková, 2010 b).

Len v koreni slov a tvarov je za **o* popri striedniciach *om(n)* a *om(n)*, napr. *mōmka, chomont, okrōngly, vōnski, lōnka, vyrōmbovač, vyrōmbač, kōnšček, kōnšcek, žolondek, zolōndek, kōmpac'* tiež reflex *ym(n)*, napr. *zorymbek, rynka, rynkavice, dymp*.

V hornokysuckých pomedzných (okrem Horného Kelčova) rovnako ako v slovenských nárečiach je za **o*, **ō* v krátkej i dlhej pozícii jednotná striednica *u* 1) v koreni slov a tvarov: *rukavice, ruka, muka, zarubek, kupač, žaludek, kužel', vyrubem, vyrubač, vyrubi'ac, vnuček, kut, luka*; 2) za *-*ojō* a *-*ojō* v akuzatíve a inštrumentáli singulárových tvarov adjektív feminín deklináčného typu *mlody*: *bohatu petrušku dovom do poľefki, suchu koru chleba, treja jakuši peknu polažničku utnuč, do pekla horuceho aj z žadovu ostrvu i z drahu lomačku, ze suxu začel'inu, ze staru kravu*; 3) za **o* v akuzatíve a inštrumentáli singuláru zámen feminín *ju, ňu* a ukazovacích pronomín feminín *tú: ju, hu* (Turzovka), *ňu, nu, tu*; 4) za pôvodné *-*ojō* v inštrumentáli singuláru prvej a druhej osoby bezrodových osobných zámen mnou, tebou: *mnu, tebu*; 5) za **o* v koncovke *-*otb* v tretej osobe plurálu prézenta niektorých typov sloviess v lokalitách Korňa, Kornica, Turzovka, Podvysoká a Olešná: *vedu, xcu, hynu, dru, žeru, rozumeju, kupu, dozru*.

V Makove, Čadci a Rakovej je pravidelný výskyt koncovky *-a*: *rozuma, kupa, kupa* v tretej osobe plurálu prézenta niektorých typov sloviess, ktorá je opäť svedectvom jej prenikania z paradigmy sloviess s pôvodným *-*ētb* (Ramšáková, 2010 b).

Obraz o súčasných striedniciach za pôvodné praslovanské nosovky v priestore hornokysuckých pomedzných nárečí by nebol úplný, keby sme neuviedli, že nosovky v dekomponovanej podobe sa vyskytujú aj v tejto skupine dialektov, ale v lexikálnych prevzatiach, ktoré ukazujú na archaickosť týchto nárečí, napr. *žans-*

la, prendla, prenžel', myntel', myntyľica, kunžel', kympa, lyng, rostrensac, rostrensac', penšć, pameňć, zajonc, zymby, gymba, sventa, pryndla, pajonk, za Hlymboke (výskum autorky v lete 2012; Ramšáková, 2010 b a 2010 c; Dodeková, 2002).

V dolnokysuckých dialektoch by podľa archívnych záznamov dialektologického oddelenia JÚLŠ SAV mala byť situácia takáto. Za **ɸ* v krátkej pozícii explorátor zachytil jednotnú striednicu *u*, napr. *dub, ruka* vo všetkých dolnokysuckých nárečiach. V dlhej pozícii za **ɸ* sa vyskytuje reflex *u* na väčšine územia dolnokysuckých dialektov, ktorý je výsledkom straty kvantity staršieho *ú* (*na líce*) v obciach Jastrabie, Dunajov, Ochodnica, Nesluša, Rudinská, Snežnica, Krásno nad Kysucou, Zborov nad Bystricou, Radôstka, Nová Bystrica, Riečnica a Prostredný Vadičov. V Klubine a Starej Bystrici je to hláskoslovná forma *na úce*, v lokalitách Lutiše a Horný Vadičov *na úce*. Z Kotrčinej Lúčky je zápis *na uce*.

Za pôvodné *-*ojo* v inštrumentáli singulárnych tvaroch feminín a adjektív feminín deklinačného typu *mlody* vo všetkých lokalitách s výskytom dolnokysuckých dialektov okrem Snežnice archívne materiály ukazujú na jednotnú koncovku *-u* (z *dobru ženu*), iba zo Snežnice je doložená staršia koncovka *-ú* (z *dobrú ženu*). Pri sledovaní archívnych zápisov v ukazovacom zámene s tou za *-*ojo* je očividná rozkolísanosť výskytu (straty) kvantity. V lokalitách Ochodnica, Dunajov, Jastrabie, Nesluša, Rudinská, Krásno nad Kysucou, Zborov nad Bystricou, Klubina a Stará Bystrica zachytil explorátor formy *s tú ženu*. V Snežnici *s tú ženú*, v Novej Bystrici a Riečnici *s tu ženú*. Napokon v lokalitách Nesluša, Kysucké Nové Mesto, Veľká Rudina, Rudinka, Vranie, Brodno, Oškerda, Radoľa, Budatínska Lehota, Kysucké Lieskové, Lodno, Radôstka, Lutiše, Vadičov, Kotrčiná Lúčka a Pažitie explorátor zapísal *s tu ženu*. V inštrumentáli bezrodových osobných zámen za *-*ojo* v tvaroch so mnou, tebou, sebou je kvantita v obciach Snežnica, Radôstka, Nová Bystrica a Riečnica: *se mňú, s tebu, ze sebu* a v Jastrabí iba vo forme *ze sebu*. V ostatných lokalitách sú varianty bez kvantity: *se mňu, se mnu, s tebu, ze sebu*. Za **ɸ* v akuzatíve a *-*ojo* inštrumentáli singuláru zámen feminín *ju, ňu* na celom území dolnokysuckých dialektov sú minimálne rozdiely, najrozšírenejšie hláskoslovné formy sú *za ňu, s ňu*. V Snežnici explorátor zachytil reflex *ú* (*ňú*), ktorý je systémovým reflexom v danej pozícii v lokalitách Radôstka, Nová Bystrica a Riečnica – *za ňú, s ňú*. S depalatalizovaným *n* a bez kvantity by mali byť bežné formy v Lodne a Kotrčinej Lúčke, čo dokumentuje archívny materiál – *za nu, s nu* (porovnaj Paulíny – Štolc, 1947).

3. Spoluhláska *g*

Zaujímavá divergencia kysuckého dialektového areálu je tiež pri sledovaní výskytu súčasných reflexov za *g*. Územie s výskytom kysuckých goralských nárečí nepozná zmenu *g > ɣ > h* (Ramšáková, 2010 b; Dudášová-Kriššáková, 1993; Krajčovič, 1988), napr. *nogavice, noga, grabiće, graće, glina, bogaty, gojny, vygnac', gvarić, glova, gornek, ogyň, glista, gňozdo, do Skal'itego, vlakveducego, godnego, gynšygo, do jednego, ňebogego, grox, zaginuć, grabl'e*.

Spoluhláska *h* sa vyskytuje v skupine hornokysuckých pomedzných nárečí ako výsledok zmeny *g > ɣ > h*: *ohyň, hlavaty, hloskać, hlupota, hňilka, hňiće, zohon, zohlavek, dluho, noha, hlava, hluxo jako peň, z Višňovəho, pomarančovəho*,

Evinəho, dobreho, hľista, odhaňac, hľina, hrax, hnev, cehla, hrňec. V uvedených nárečiach je veľmi častý výskyt pôvodného **g** opäť v lexikálnych prevzatiach, napr. *garňec, gvarič, ogurki, glova, nogi, baj je zogoranka mal'enko, gruska, ogorki, gornek, gymba* (výskum autorky v lete 2012; Ramšáková, 2010 b a 2010 c).

Dolnokysucký nárečový priestor je v tejto zmene jednotný s výskytom **h**: *hňef, hňev, hňevat' sa, hnevat' sa, hnevat sa, hnevac sa, hňezdo, hňezdo, hviezda, uhol, uhel, uhel', uhl'je, uhl'je, uhl'ik, uhl'isko, hrňček, hrňec, hrňec, dluhi, dluhí, duhi, duhí, hluboki, hlubokí, hlupka, hlúpka, huboki, húpka, hupka, húbka, hubočina, huboko, hrp, hrbatí, hrbati, hrdlo, hrduo, hodiť, hinút', hinut, hinuc, ihla, ihua, hrat' sa, hrat sa, hrac sa, hladní, hľadní, hodiť, hodiť, hodiť, hozic* (porovnaj Pauliny – Štolc, 1947).

Záver

Nahliadnutím do archívnych nárečových záznamov deponovaných v dialektologickom oddelení Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied v Bratislave, ale predovšetkým pri čítaní údajov zachytených na horných Kysuciach takmer pred sedemdesiatimi rokmi, nadobúdame dojem akoby zastal čas. Archivovaný atlasový nárečový materiál potvrdil takmer totožnú podobu súčasných výsledkov, a to jednak v prípade výskytu systémových hláskoslovných zmien opisovaných v príspevku, ako aj v prípade ich variantnosti. Prirodzene, takto sa javí nárečová situácia, ak ju sledujeme v lexémach izolovaných od kontextu. V porovnaní so súčasným stavom sledovaných zmien je v hornokysuckej nárečovej oblasti predsa len jeden očividný rozdiel, a to pri výskyte nosoviek v Horelici, v ktorej ich Eduard Gašinec v polovici júla 1948 zachytil nielen v dekomponovanej forme, ale tiež s reflexom vo forme otvorenej hlásky, napr. *pac', p'ionty, pamáč', pamatač', hov'áž'i, svaty, žakovač', čaški* (ktoré potvrdil aj súčasný výskum), a tiež v podobe nosových samohlások *svěčič', vęzač', pęšć', vyrqbač', vyrqbol*, ktoré súčasný výskum nepotvrdil (porovnaj Pauliny – Štolc, 1947).

Excerptá (dovedna 99 listov obsahujúcich 2355 slov, tvarov a slovotvorných prípadov vypísaných v každej jednej lokalite) získané z materiálu z dvanástich lokalít v okrese Čadca (Makov, Vysoká, Nižná Korňa, Turzovka, Podvysoká, Kornica, Staškov, Raková, Zákopčie, Čadca, Horelica a Olešná) a dvadsiatich deviatich lokalít v okrese Kysucké Nové Mesto (Jastrabie, Dunajov, Ochodnica, Nesluša, Rudinská, Kysucké Nové Mesto, Veľká Rudina, Rudinka, Vranie, Brodno, Snežnica, Oškerda, Radoľa, Budatínska Lehota, Kysucké Lieskové, Krásno nad Kysucou, Zborov nad Bystricou, Klubina, Lodno, Radôstka, Stará Bystrica, Nová Bystrica, Riečnica, Lutiše, Horný Vadičov, Kotrčiná Lúčka, Prostredný Vadičov, Dolný Vadičov a Pažitie) v rozpätí rokov 1947 – 1949 sú výsledkom mravenčej práce Eduarda Gašince. Práce kysuckého rodáka, ktorý zozbieral materiál pre potreby Atlasu slovenského jazyka, čím výrazne prispel k zaplneniu bielych miest vo výskume nárečí na Kysuciach.

Ďakujem prof. PhDr. Pavlovi Žigovi, CSc. za všestrannú podporu nielen vo výskume nárečí na Kysuciach a Mgr. Gabriele Múcskovej, PhD. za podrobné prečítanie prvej verzie príspevku a za pripomienky, ktoré skvalitnili pôvodný text.

Bibliografia

- BALHAR, Jan – JANČÁK, Pavel a kol.: Český jazykový atlas 1. 1. vyd. Praha: Academia, nakladatelství Československé akademie věd 1992. 428 s., 159 obr. tab. máp.
- DODEKOVÁ, Eva: Charakteristika nářečovej terminológie Turzovky. Rigorózna práca. Bratislava: Filozofická fakulta Univerzity Komenského 2002. 154 s.
- DUDÁŠOVÁ-KRIŠŠÁKOVÁ, Júlia: Goralské nárečia. Bratislava: Veda 1993. 176 s.
- KRAJČOVIČ, Rudolf: Vývin slovenského jazyka a dialektológia. 1. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1988. 344 s.
- PAULINY, Eugen – ŠTOLC, Jozef: Dotazník pre výskum slovenských nárečí. Bratislava: Slovenská akadémia vied a umení 1947. 1 evidenčný list + 100 listov.
- PAULINY, Eugen: Fonologický vývin slovenčiny. Bratislava: Slovenská akadémia vied 1963. 360 s., 59 máp.
- RAMŠÁKOVÁ, Anna: Integračné a diferenciacné javy zvukovej a tvaroslovnej roviny v nárečiach na horných Kysuciach. In: Jazykovedné štúdie XXVIII. Súradnice súčasnej slovanskej dialektológie. Ed. K. Balleková. Bratislava: Veda 2010 a, s. 341 – 350.
- RAMŠÁKOVÁ, Anna: Opis zvukovej a tvaroslovnej roviny hornokysuckých po-medzných a kysuckých goralských nárečí. Dizertačná práca. Bratislava: Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied 2010 b. 378 s.
- RAMŠÁKOVÁ, Anna: Čadca a jej nárečia. In: Čadca – legendy, fakty, poklady. Čadca: Mesto Čadca 2010 c, s. 90 – 103.
- ŠTOLC, Jozef: Slovenská dialektológia. Bratislava: Veda 1994. 179 s.

J A Z Y K O V E D N Ě

Š T Ú D I E

XXXII

Prirodzený vývin jazyka a jazykové kontakty

Editori

Mgr. Katarína Balleková, PhD.

PhDr. Ľubor Králik, CSc.

Mgr. Gabriela Múcsková, PhD.

Obálka

Jozef Michaláč

Zodpovedný redaktor vydavateľstva VEDA

Emil Borčín

Technický redaktor

Mgr. Vladimír Radik

Prvé vydanie

Vydala VEDA,

vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, v Bratislave

v roku 2015

ako svoju XXXXX. publikáciu

z tlačových podkladov

Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV.

584 strán.

Náklad 300 výtlačkov.

ISBN 978-80-224-1494-4